

ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

PAYMENT SYSTEMS: ESSENCE AND PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION IN UKRAINE

Токарева К.О., к.ю.н., доцент, завідувачка кафедри права
Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»,
ORCID ID: 0000-0001-7891-226X

Бабарицький О.В., к.е.н., доцент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
ORCID ID: 0000-0002-1690-1837

Стаття присвячена дослідженню правового регулювання платіжних систем в Україні. На підставі аналізу положень Закону України «Про платіжні послуги» авторами визначено основні характеристики платіжних систем. Проаналізовано законодавчі підходи до класифікації платіжних систем. Акцентовано увагу на тому, що вони різняться за статусом оператора, територією поширення діяльності та забезпечення виконання платіжних операцій. За такого підходу поділ платіжних систем на національні та міжнародні можна охарактеризувати за критерієм резидентності оператора платіжної системи.

Науковцями обґрунтовано взаємозв'язок банківської та платіжних систем. Встановлено, що національні платіжні системи покликані створити умови для надання платіжних послуг, одна з яких – це послуга з переказу грошових коштів. Стосовно цього виду платіжних послуг завдання національної платіжної системи, так би мовити, звести платника і одержувача грошових коштів й при цьому забезпечити технічну можливість здійснити платіж. Сам розрахунок за зобов'язаннями – безпосереднє перерахування певної суми конкретному одержувачу (з відкриттям банківського рахунка або без відкриття такого) – прерогатива банківської системи, за винятком випадків, визначених законом.

Розкрито перелік учасників платіжної системи та їх основні права й обов'язки. Підкреслено, що в умовах впровадження цифрових технологій в усі сфери суспільного життя активного поширення набули електронні платіжні системи. Проте їх законодавче регулювання наразі відсутнє. Для покращення правового регулювання платіжних систем в Україні запропоновано внести відповідні зміни до Закону України «Про платіжні послуги». Зокрема, авторами наголошено на необхідності: (1) закріплення у згаданому нормативно-правовому акті визначення та особливостей функціонування електронних платіжних систем; (2) закріплення істотних умов договору, що укладається між відповідними учасниками платіжних систем; (3) більш системної характеристики правового статусу учасників платіжних систем.

Ключові слова: види платіжних систем, електронні платіжні системи, Національний банк України, платіжні системи, публічний договір, учасники платіжних систем, фінансово-правове регулювання, цифрові технології.

The article is devoted to the study of legal regulation of payment systems in Ukraine. Based on the analysis of the provisions of the Law of Ukraine "On Payment Services", the authors define the main characteristics of payment systems. The authors analyze legislative approaches to the classification of payment systems. The author emphasizes that they differ in terms of operator status, territory of operation and payment transaction processing. According to this approach, the division of payment systems into national and international ones can be characterized by the criterion of the payment system operator's residency.

The researchers substantiate the relationship between banking and payment systems. It is established that national payment systems are designed to create conditions for the provision of payment services, one of which is the money transfer service. With regard to this type of payment service, the task of the national payment system is, so to speak, to bring together the payer and the recipient of funds and, at the same time, to ensure the technical ability to make a payment. Settlement of obligations - direct transfer of a certain amount to a specific recipient (with or without opening a bank account) - is the prerogative of the banking system, except in cases specified by law.

The list of participants in the payment system and their basic rights and obligations is revealed. It is emphasized that in the context of introduction of digital technologies into all spheres of public life, electronic payment systems have become widespread. However, they are currently not regulated by law. To improve the legal regulation of payment systems in Ukraine, the author proposes to amend the Law of Ukraine "On Payment Services". In particular, the authors emphasize the need for: (1) consolidation of the definition and specific features of electronic payment systems in the said legal act; (2) consolidation of the essential terms of the agreement concluded between the relevant participants of payment systems; (3) a more systematic characterization of the legal status of participants of payment systems.

Key words: types of payment systems, electronic payment systems, the National Bank of Ukraine, payment systems, public contract, payment system participants, financial and legal regulation, digital technologies.

Постановка проблеми. В умовах активного розвитку цифрової економіки в Україні та світі максимально зростає популярність безготівкових розрахунків, здійснення яких відбувається переважно за допомогою платіжних систем, що певною мірою спрощують, пришвидшують та убезпечують фінансові операції між контрагентами, покупцями та продавцями, платниками й одержувачами тощо. Ті умови, в яких опинилася останніми роками Україна (йдеється про поширення COVID-19, а потім і введення воєнного стану через збройну агресію російської федерації, яка на момент подання цієї публікації на превеликий жаль все ще триває) значно зменшили використання готівки, й відповідно, збільшили обсяг безготівкових розрахунків. Платіжні системи активно розвиваються, роз-

ширюють свої можливості або навіть трансформують свій функціонал до умов сьогодення, що є позитивним. Водночас такі зміни потребують відповідного правового регулювання, аби забезпечити безпеку фінансової системи держави та її стабільність, попередити нетранспарентність діяльності платіжних систем та ін.

Аналіз останніх досліджень. Платіжні системи та їх правове регулювання були предметом наукових досліджень таких науковців, як: О. М. Лобач, А. В. Лозовицький, А. С. Ковальчук, Н. Бортник, М. А. Пожидаєва, І. Г. Ханін та ін. Водночас законодавство, що регулює функціонування платіжних систем в Україні, зазнає певної динаміки й відповідних змін. Тож, дослідження вказаних законодавчих новацій у позначеному контексті є вкрай актуальним.

Мета статті полягає у розкритті сутності та особливостей правового регулювання платіжних систем в Україні.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання платіжних систем в Україні суттєво змінилося з прийняттям у 2021 році Закону України «Про платіжні послуги» [9] й відповідно, втратою чинності Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [10]. Законодавець у новому нормативно-правовому акті заклав зовсім інші підходи до регламентації платіжних послуг й специфіки їх надання, засад функціонування платіжних систем тощо. На наш погляд, це пов'язано із тим, що останніми роками ринок платіжних послуг як в Україні, так й у всьому світі зазнав значних технічних інновацій, що супроводжувалося появою нових видів послуг на ринку. Значна частина таких інноваційних платіжних послуг повністю або в значній мірі знаходилася поза межами правового регулювання. При цьому національне законодавство потребувало відповідного узгодження з відповідними актами Європейського Союзу, серед яких, наприклад, Директива (ЄС) 2015/2366 Європейського парламенту та Ради від 25.11.2015 про платіжні послуги на внутрішньому ринку, та про внесення змін до Директив 2002/65/ЄС, 2009/110/ЄС і 2013/36/ЄС та Регламент (ЄС) № 1093/2010, яка скасовує Директиву 2007/64/ЄС [9] та інші. Зазначимо, що наразі, незважаючи на дію воєнного стану, Україна неспинно крокує до того, аби стати невід'ємною частиною Європейського Союзу (далі – ЄС). Це в свою чергу потребує не просто подальшого узгодження національного законодавства України з низкою законодавчих актів ЄС, а формування комплексного підходу до правового регулювання відповідних явищ, процесів, процедур, сформувати правову основу для інтеграції платіжної системи України з платіжною системою ЄС, що дозволить у подальшому якісно застосовувати такі правові механізми.

У цьому контексті наведемо міркування О. С. Вовченка. Так, дослідник акцентує увагу на тому, що з одного боку, євроінтеграція вимагає від України відповідності стандартам та вимогам Європейського Союзу в роботі платіжних систем. Це передбачає запровадження нових технологій, стандартів та правил в області безготівкових платежів, захисту персональних даних та кібербезпеки. З іншого боку, умови євроінтеграції є стимулом для подальшого розвитку платіжних систем в Україні. Цей процес може включати в себе створення нових платіжних сервісів та продуктів, які відповідають вимогам європейських стандартів та потребам користувачів щодо безпеки, надійності та ефективності. Також умови євроінтеграції можуть стимулювати співпрацю між українськими та європейськими платіжними системами, що дозволить забезпечити більш ефективний обмін платіжними операціями між країнами [5, с. 49].

Правовому регулюванню платіжних систем присвячено розділ V вже згаданого Закону України «Про платіжні послуги». Відповідно до п. 59 ч. 1 ст. 1 вищезазначеного нормативно-правового акта платіжна система становить собою систему для виконання платіжних операцій із формальними та стандартизованими домовленостями і загальними правилами щодо процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків між учасниками платіжної системи [9]. З наведеного визначення можемо навести такі ознаки платіжної системи:

- метою функціонування (призначенням) платіжних систем є виконання відповідних платіжних операцій;
- такі платіжні операції стосуються процесингу, клірингу та/або виконання розрахунків;
- всі платіжні операції в межах платіжної системи відбуваються між певними учасниками платіжної системи. Як бачимо, наведене визначення характеризує не лише платіжну систему як таку, а й її обов'язкові елементи (причому, учасників платіжних систем (суб'єктів), об'єкти).

В Україні можуть здійснювати діяльність внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи. Визначення таких видів платіжних систем передбачено Законом України «Про платіжні послуги». Так, внутрішньодержавна платіжна система - це платіжна система, в якій оператором платіжної системи є резидент та яка здійснює діяльність і забезпечує виконання платіжних операцій виключно в межах України.

Міжнародна платіжна система - це платіжна система, в якій оператором платіжної системи є резидент або нерезидент та яка здійснює діяльність на території двох і більше держав, однією з яких є Україна, і забезпечує виконання платіжних операцій у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї держави до іншої [9, ст. 73]. З наведених визначень різних видів платіжних систем констатуємо, що вони різняться за статусом оператора, територією поширення діяльності та забезпечення виконання платіжних операцій. За такого підходу поділ платіжних систем на національні та міжнародні можна охарактеризувати за критерієм резидентності оператора платіжної системи.

Національна платіжна система покликана створити умови для надання платіжних послуг, одна з яких – це послуга з переказу грошових коштів. Як вбачається, стосовно цього виду платіжних послуг завдання національної платіжної системи, так би мовити, звести платника і одержувача грошових коштів й при цьому забезпечити технічну можливість здійснити платіж. Сам розрахунок за зобов'язаннями – безпосереднє перерахування певної суми конкретному одержувачу (з відкриттям банківського рахунка або без відкриття такого) - прерогатива банківської системи, за винятком випадків, визначених законом.

За слушним переконанням Л. О. Української, сьогодні при аналізі роботи платіжних систем прийнято виділяти дві взаємопов'язані, але такі, що мають важливі технологічні та експлуатаційні відмінності ланки платіжної інфраструктури, а саме: роздрібні (retail payment systems) і оптові (wholesale payment systems) системи або системи платежів LVPS). У розряд роздрібних платежів прийнято відносити масові повсякденні грошові трансакції щодо невеликих суми. До категорії оптових платежів включаються великі за сумою і, як правило, термінові за виконанням трансакції, які опосередковують міжбанківські розрахункові угоди та розрахункові операції на грошових та фондових ринках [12, с. 22].

У Франції в національній платіжній системі виокремлюються системи роздрібних платежів, до яких віднесено французьку систему Core і європейську SEPA, а також систему валових платежів [2]. У цьому контексті зазначимо, що платіжні системи обслуговують банківську систему і фінансові ринки з використанням різних систем міжбанківських розрахунків і всього спектру наявних платіжних інструментів. Виходячи зі специфіки тих фінансових інструментів, які використовуються в тій чи іншій державі виокремлюють платіжні і розрахункові системи, а також карткові платіжні системи. Карткові платіжні системи за наявності всіх складових частин платіжної системи обслуговують лише один платіжний інструмент, а саме – картку.

У Сполучених Штатах Америки існує платіжна система Fedwire, яка є системою валових розрахунків у режимі реального часу. Ця система заснована федеральними резервними банками США, яким вона належить і які здійснюють контроль за її діяльністю. Підкреслимо, що Fedwire використовується тільки тими фінансовими організаціями, які мають рахунки у федеральному резервному банку і мають право на послуги служби кредитових переказів фонду платіжної системи Fedwire (Fedwire Funds). Учасники платіжної системи Fedwire ініціюють перекази грошових коштів за допомогою надсилання розрахункового документа (у тому числі використовуючи електронну систему відправлення платіжних документів) до феде-

рального резервного банку для списання грошових коштів зі свого рахунку та зарахування на рахунок одержувача [1].

У Швейцарії платіжні операції обробляються Центральним банком Швейцарії, комерційними банками та спеціалізованим утворенням - компанією PostFinance. Центральний банк Швейцарії забезпечує дію платіжної системи швейцарського міжбанківського клірингу - SIX Interbank Clearing Ltd (SIC), запровадженої в 1987 р., і управляє нею [4]. Система обробляє як великі, так і роздрібні платежі. До числа учасників SIC входять швейцарські банки і компанія PostFinance, а також інші учасники фінансового ринку. Зокрема, до інших учасників фінансового ринку віднесено торговців цінними паперами, страхові компанії та компанії, що займаються обробкою готівки, що базуються у Швейцарії або в Князівстві Ліхтенштейн. Іноземні банки також можуть узяти участь у системі за умови їхньої відповідності встановленим додатковим вимогам. Крім транзакцій на великі суми система SIC обробляє роздрібні перекази.

Учасникам платіжної системи необхідно мати депозити до на вимогу в Центральному банку Швейцарії, вони слугують ліквідністю для розрахунків у системі SIC. У сучасній термінології SIC - це система валових розрахунків у реальному часі (RTGS). Такі системи розраховують кожен платіж індивідуально, використовуючи гроші центрального банку, за умови наявності адекватного покриття. При цьому оплата безвідклична та остаточна. Система SIC пропонує учасникам послугу цілодобово в усі робочі дні банку, платіжні доручення можуть бути відправлені та опрацьовані орієнтовно протягом 23 годин.

Показово, що в сучасних умовах з активним поширенням цифрових технологій широкого розповсюдження набуло використання електронних платіжних систем. Це й не дивно, оскільки електронні платіжні системи становлять собою безпечний спосіб переказу грошей в електронному вигляді між двома або більше сторонами. Електронні платежі здійснюються через цифрові канали, такі як інтернет, мобільні додатки та інші торгові точки, і можуть включати дебетові та кредитні картки, передплачені картки, банківські перекази і навіть криптовалютині платежі. Електронні платіжні системи пропонують споживачам величезний спектр переваг, включаючи зручність, швидкість, нижчі транзакційні витрати, підвищену безпеку (більшість із них мають вбудований захист від шахрайства) та шифрування даних для забезпечення конфіденційності. Ці системи також пропонують підприємствам ефективний спосіб обробки платежів з меншим обсягом паперової роботи та меншою кількістю помилок порівняно з традиційними методами. Крім того, вони полегшують відстеження інформації про клієнтів для забезпечення кращого обслуговування [6]. Як бачимо, електронні платіжні системи характеризуються достатньою кількістю переваг.

Приміром, компанія PostFinance спеціалізується на цифрових інноваціях у фінансовій сфері Швейцарії та поступово відмовляється від надання традиційних фінансових послуг, замінюючи їх цифровими. Компанія працює переважно на роздрібному ринку фінансових послуг [3]. Ще раз акцентуємо увагу на тому, що інновації та цифровізація суттєво впливають на функціонування платіжних систем, зокрема, дедалі активніше змінюють традиційні принципи здійснення платежів. Постачальники платіжних послуг для підвищення лояльності клієнтської бази почали відмовлятися від традиційних каналів і платіжних інструментів, впроваджуючи як нові продукти і послуги, так і способи ініціювання платежів з використанням цифрових технологій. Відзначимо, що суттєво розширюється застосування цифрових способів ініціювання та здійснення платежу, у тому числі з використанням головних помічників, платіжних браслетів та інших носимих пристроїв, месенджерів і чат-ботів. Слід акцентувати

увагу на тому, що в деяких країнах активно використовують біометрію. Наприклад, у Сінгапурі два великих банки - DBS і OCBC - використовують системи розпізнавання голосу у своїх кол-центрах. У Великій Британії, застосовується технологія ідентифікації за малюнком вен пальця для отримання доступу до мобільних додатків та авторизацію платежів [1].

Слушними вбачаються у цьому контексті міркування М. А. Пожидаєвої. Дослідниця справедливо вказує на те, що з розвитком електронної комерції поряд з використанням платіжних систем при розрахунках набуває дедалі поширення вживання терміну «електронні платіжні системи». Але законодавче визначення цього поняття є відсутнім. І це надає можливість кожному тлумачити зміст електронних платіжних систем по-своєму, що у подальшому може викликати розбіжності та спори, які потребуватимуть вирішення в адміністративному або судовому порядку. Наприклад, до сьогодні однозначно не вирішено питання щодо можливості чи неможливості використання такого платіжного сервісу ПриватБанку, як LiqPay (інформаційно-технологічний інтерфейс ПриватБанку, який надає можливість користувачам розпоряджатися своїми коштами в мережі Інтернет згідно з п. 2.17 Публічного договору про надання послуг в мережі Інтернет, розміщеного на веб-сторінці LiqPay), для проведення грошових розрахунків фізичними особами – підприємцями, які перебувають на спрощеній системі оподаткування [7, с. 104]. Дійсно, незважаючи на те, що Закон України «Про платіжні послуги» був прийнятий недавно (у 2021 році), у ньому відсутнє визначення категорії «електронні платіжні системи». На наше переконання, така ситуація є суттєвим недоліком, що потребує усунення. Такий висновок аргументується тим, що натепер більшість платіжних систем, як національних, так і міжнародних є електронними. Водночас особливості та правовий статус такого виду платіжних систем залишається не визначеним.

І. Г. Ханін та Є. О. Сопін з цього приводу констатують, що з'явився новий потужний ринок електронних платіжних послуг, для якого є характерним постійне розширення, що підвищує значущість електронних платіжних систем в економіці. Ринок електронних платіжних послуг охоплює не тільки різні види фінансових послуг та джерела і типи фінансових ресурсів, а й об'єднує різних учасників (платники, одержувачі, постачальники фінансових ресурсів). У нього є відповідна інфраструктура (інформаційна, технічна, правова), а також він регулюється державою та іншими суб'єктами. Він створює фінансові відносини між платниками, одержувачами, надавачами платіжних послуг. До того ж він пов'язаний з такими ринками: ІКТ-товарів, ІКТ-послуг, програмного забезпечення, банківських послуг, фінансових ресурсів тощо. Завдяки ринку електронних платіжних послуг утворюється і ціла ринкова система у сфері FinTech. При цьому вона сильно динамізується із розширенням діяльності компаній та активізацією інновацій. На відміну від офлайн-фінансових операцій, на ринку електронних платіжних послуг наявні платіжний процесор та платіжний шлюз, які здійснюють електронні платежі та є надавачами платіжних послуг, і можуть виконувати ряд «банківських» функцій, наприклад, відкривати і обслуговувати платіжні рахунки, проводити емісію платіжних інструментів тощо [13, с. 176]. Тож, комплексне регулювання функціонування електронних платіжних систем та визначення їх місця в устрої платіжних систем в Україні є необхідним.

Далі більш докладно зупинимось на розгляді учасників та суб'єктів платіжних систем. Згідно з п. 92 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні послуги» учасниками платіжної системи є юридичні особи, яка на підставі договору про участь у платіжній системі надає користувачам послуги з виконання платіжних операцій за допомогою цієї системи та відповідно до законодавства має право надавати такі

послуги. З огляду на наведене робимо висновок про те, що: 1) учасниками є виключно юридичні особи; 2) такі особи надають послуги з виконання платіжних операцій; 3) мають право надавати послуги з виконання платіжних операцій; 4) обов'язковою підставою є договір про участь у платіжній системі [9]. З одного боку, стати учасником платіжної системи може лише банк або небанківський надавач фінансових платіжних послуг, який отримав ліцензію на надання платіжних послуг. З іншого ж боку зазначимо, що перелік таких юридичних осіб, які належать до учасників платіжних систем, є достатньо розгалуженим.

Зокрема, у ч. 5 ст. 72 аналізованого закону йдеться про те, що платіжна система має включати три і більше прямих учасників, не враховуючи оператора платіжної системи та розрахункового банку, якщо вони виконують функцію учасника платіжної системи. При цьому суб'єктами правових відносин у платіжній системі є оператор платіжної системи, розрахунковий банк (розрахункові банки), технологічний оператор (технологічні оператори), учасники платіжної системи та користувачі (суб'єкти платіжних систем) [9]. Тож, з наведеного вбачається, що законодавець розмежує категорії (учасники та суб'єкти платіжних систем). Крім того, ми бачимо, що законодавець диференціює учасників платіжних систем, поділяючи на прямі та непрямі.

Так, прямий учасник платіжної системи - учасник платіжної системи, який надає послуги користувачам з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з оператором платіжної системи [9, п. 77 ч.1 ст. 1]. Непрямим учасником платіжної системи є - учасник платіжної системи, який надає користувачам послуги з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з прямим учасником платіжної системи, якому надано право на укладання таких договорів оператором платіжної системи [9, п. 46 ч.1 ст. 1].

Технологічні оператори платіжних послуг – особлива категорія учасників платіжного ринку, які надають послуги процесингу, клірингу, виконують операційні, інформаційні та інші технологічні функції, пов'язані з наданням платіжних послуг, без залучення коштів за платіжними операціями на свій рахунок [9, п. 88 ч. 1 ст. 1]. Отримати статус технологічного оператора платіжних послуг може будь-яка юридична особа. При цьому юридична особа має право здійснювати в Україні діяльність з надання послуг технологічного оператора лише після включення її до Реєстру в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку України, якщо інше не передбачено чинним законодавством [9, ч. 1 ст. 24]. Підкреслимо, що включенню до Реєстру підлягають не тільки технологічні оператори платіжних послуг. Включенню до Реєстру платіжної інфраструктури Національним банком України підлягають: внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи, операторами яких є резиденти; міжнародні платіжні системи, операторами яких є нерезиденти; учасників внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем; технологічних операторів платіжних послуг.

Окремим суб'єктом у досліджуваних відносинах є оператор платіжної системи. Відповідно до ч. 9 ст. 71 Закону України «Про платіжні послуги» оператор платіжної системи забезпечує функціонування платіжної системи відповідно до правил платіжної системи з дотриманням умов схеми виконання платіжних операцій та вимог законодавства. Оператор платіжної системи здійснює управління платіжною системою, контролює діяльність суб'єктів платіжної системи (крім користувачів) та несе відповідальність за діяльність платіжної системи відповідно до правил платіжної системи та вимог законодавства [9]. Фактично, саме оператор платіжної системи контролює функціонування платіжної системи. Крім того, оператор платіжної системи наділений повноваженнями щодо укладання договорів з учасниками платіжних систем.

Акцентуємо увагу на тому, що всі відносини між суб'єктами платіжних систем регулюються укладеними між ними договорами з урахуванням правил платіжних систем [9, ч. 7 ст. 71]. Законодавчо регламентовано, що правилами платіжної системи встановлюються такі аспекти, як: (1) організаційна структура платіжної системи; (2) умови участі; (3) порядок вступу та виходу із системи; (4) система управління ризиками (5) порядок вирішення спорів між учасниками та між учасниками і користувачами; (6) система захисту інформації (у тому числі кіберзахисту); (7) порядок здійснення моніторингу та реконсиляції платіжних операцій; (8) схема виконання платіжних операцій, що використовується для виконання платіжних операцій; (9) інші вимоги, встановлені чинним законодавством, зокрема, Законом України «Про платіжні послуги» та нормативно-правових актів Національного банку України [9, ч. 10 ст. 71]. Приміром, окрім вказаних вимог у Правилах та (або) в договорі обов'язково визначаються порядок врегулювання випадків неспроможності виконання учасниками платіжної системи своїх зобов'язань.

Зважаючи на викладене констатуємо, що такі відносини регламентуються договором між сторонами. Підкреслимо, що з фінансово-правової точки зору за своїм змістом такий є публічним договором. Такий висновок ґрунтується на тому, що платіжна система є правовою формою участі юридичних осіб, центрального банку (Національного банку України) та інших державних органів (наприклад, органів Державної казначейської служби України) у наданні платіжних послуг їх користувачам та державі відповідно до законодавчих приписів [7, с. 5]. Відзначимо, що не всі грошові відносини, які виникають при здійсненні платежів, є предметом фінансового права, а лише ті, які мають публічно-правовий характер та пов'язані з задоволенням публічного фінансового інтересу суспільства і держави щодо переказу коштів. Так, законодавчо закріпленій порядок здійснення переказу коштів, що є основною функцією будь-якої платіжної системи, можна вважати необхідною умовою для грошового обігу, а отже, – і реалізації публічної фінансової діяльності. Також до предмету фінансового права слід додати і немайнові відносини публічного характеру в сфері оверсайта (нагляду) платіжних систем з боку НБУ. Учасники, які приєдналися до платіжної системи в процесі переказу коштів, набувають прав та обов'язків відповідно до правил, установлених не державою, а платіжною організацією платіжної системи з урахуванням вимог нормативно-правових актів і потреб користувачів – споживачів платіжних послуг [8, с. 87].

На підставі аналізу договорів щодо, наприклад, про проведення розрахунків між учасниками Національної платіжної системи, акцентуємо увагу на визначенні у такому договорі певних положень, зокрема, регламентуються: 1) сторони (Національний банк України (Розрахунковий банк) та Учасник платіжної системи); 2) предмет договору; 3) права та обов'язки сторін; 4) порядок виконання розрахунків; 5) відповідальність сторін; 6) ціна Договору та порядок розрахунків за надані послуги; 6) обставини непереборної сили (форс-мажорні обставини); 7) порядок внесення змін до договору; 8) строк дії договору, а також можуть передбачатися інші умови. З наведеного ми бачимо, що перелік даних, які повинні регламентуватися у такому виді публічного договору, є відкритим. На нашу думку, якраз той факт, що такий договір є публічним договором (хоча ми й говоримо про договір, але метод регулювання таких відносин залишається імперативним), чинне законодавство має регламентувати відповідні істотні умови й при цьому залишати певну свободу договору для його сторін.

Висновки. В епоху активного впровадження цифрових технологій й розвитку цифрової національної еко-

номіки правове регулювання платіжних систем має важливе значення. Крім того, незважаючи на всі виклики, які постали наразі перед Україною, євроінтеграційні процеси вимагають застосування новацій в усіх сферах суспільного життя. Тож, позитивно оцінюючи зміни, яких зазнала правова регламентація платіжних систем після прийняття Закону України «Про платіжні послуги», зазначимо, що деякі аспекти потребують доопрацювання. Зокрема, необхідним вбачаємо: (1) закріплення у згаданому норма-

тивно-правовому акті визначення та особливостей функціонування електронних платіжних систем; (2) закріплення істотних умов договору, що укладається між відповідними учасниками платіжних систем; (3) більш системної характеристики правового статусу учасників платіжних систем. На наше переконання, реалізація запропонованих підходів покращить правове регулювання платіжних систем в Україні з урахуванням викликів сучасності та світового досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Automated Clearinghouse Services. URL: https://www.federalreserve.gov/paymentsystems/fedach_about.htm
2. Le rôle clé de la Banque de France en matière de gouvernance européenne. URL: <https://www.banque-france.fr/stabilite-financiere/infrastructures-de-marche-et-systemes-de-paiement/infrastructure-des-marches-financiers/les-systemes-de-paiement>
3. PostFinance for private customs. URL: <https://www.postfinance.ch/en/private.html>
4. The Swiss Interbank Clearing (SIC) payment system. URL: https://www.snb.ch/en/i/about/paytrans/sic/id/paytrans_swiss_interbank_clearing
5. Вовченко О. С. Напрями розвитку платіжних систем в Україні в умовах європейської інтеграції. *Економічний вісник*, 2022, №4. С. 49.
6. Електронні платіжні системи: що це та як працюють? URL: <https://ua.news.ua/money/elektronni-platizhni-sistemi-shho-tse-ta-yak-pratsyuyut>
7. Пожидаєва М. А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 578 с.
8. Пожидаєва М. А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. С. 5.
9. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20/ed20230101#Text>
10. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>
11. Реєстрація платіжних систем, учасників платіжних систем та технологічних операторів платіжних послуг. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/payment-services/reg-ps>
12. Українська Л. О. Державне регулювання платіжних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2021-2022. № 76-77. С. 17-23.
13. Ханін І. Г., Сопін Є. О. Електронні платіжні системи: особливості функціонування та оцінка економічної ефективності. *Проблеми економіки*. 2021. № 4 (50). С. 176.